

Türk Sinemasında Çocuk Yoksulluğu: "Zıkkımın Kökü" Filmi Örneği

Child Poverty in Turkish Cinema: The Case of the Movie "Zıkkımın Kökü"

Ezgi Hazal Turhan¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Gönderim Tarihi: 21.09.2022 | Kabul Tarihi: 01.11.2022

Özet

Yoksulluk geçmişte olduğu gibi çağımızda da güncel temel problemler arasında yer alan bir olgudur. Yokluk hali ve yoksun olma hissi bireyin gündelik hayatta baş etmek zorunda kaldığı durumlardan biri olarak gösterilmektedir. Toplumda yer alan ve erginliğe erişmemiş olan çocukların yaşadığı yoksulluk ise iyileştirilmesi gereken önemli durumlar arasında bulunmaktadır. Bu nedenle birçok kurum ve kuruluş çocuk yoksulluğu ile mücadele etmek için yola koyulmuştur. Çocukluk ve yoksulluk gibi iki hassas ve ana konunun bir araya gelmesi ise beraberinde daha büyük problemler doğurmaktadır. Nitekim, Türk sineması özellikle Yeşilçam filmlerinde çocukların mağduriyetini sık sık işleyerek kamuoyunun bu filmlere ilgi göstermesi ile temel konuları içine almıştır. Bu çalışmada, çocuk yoksulluğu ele alınarak Muzaffer İzgü'nün kendi hayatını anlattığı Zıkkımın Kökü filmi nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Filmde yer alan çocuk problemleri yoksulluk ışığında ele alınarak; çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, çocuk gelin gibi önemli konulara ayrılarak incelemeler yapılmıştır. İncelemeler sonucunda ise çeşitli yorumlamalara ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türk sineması, yoksulluk, Yeşilçam, çocuk, çocuk yoksulluğu.

Abstract

Just as in the past, poverty is a phenomenon that is among the current main problems in our age. The state of absence and the feeling of deprivation have been shown as one of the situations that the individual has to cope with it in daily life. The poverty experienced by children from the society and who have not reached puberty are among the important situations that need to be examined. Therefore, many institutions and organizations have set out to combat child poverty. The coming together of two sensitive and main issues such as childhood and poverty cause bigger problems. As a matter of fact, Turkish cinema, especially Yeşilçam films, frequently deals with the victimization of children and they have included the main issues with the public's interest. In this study, Muzaffer İzgü's movie "Zıkkımın Kökü", which tells about his own life, by considering child poverty, has been examined by document analysis method, as being one of the qualitative research methods. The problems of children in the film are handled in the light of poverty; In this study, important issues as child poverty, child labor and child bride were analyzed. As a result of the examinations, various interpretations have been reached that will contribute to the subjects of children's cinema and child poverty.

Keywords: Turkish Cinema, Poverty, Yeşilçam, Children, Child Poverty.

¹ Arş. Gör., Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, ehazalturhan@baskent.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2208-0086

Giriş

Sinema ilk kez ortaya çıktığından beri, belirli bir izleyici kitlesine hitap etmek için hazırlanmıştır. Yapılan ilk filmlerin yetişkinler için hazırlandığı bir gerçektir. Çoğunluğun yetişkinlerden oluştuğu film kadrolarında çocuklar sadece bir ailenin parçası olarak yer almıştır. Ancak zaman ilerledikçe çocukların içinde bulunduğu film sayısı, film senaryolarında verilen roller ve replikler de aynı oranda artmıştır. Özellikle Yeşilçam filmlerinde çocuklar, yetişkin karakterlerden ayrı bir yere konumlandırılmaya başlanmıştır. İçerikler yetişkinlere hitap edecek şekilde tasarlanırsa da çocuk karakterlerden sırayla film yıldızı çıkması, beraberinde çocuk başroller furçasını da getirmiştir. Sezercik, Ayşecik, Ömercik gibi karakterlerden oluşan filmler, ardı ardına gelerek izleyici kitlesinde ilgi uyandırmayı başarmıştır. İzleyicilerden alınan olumlu dönüşler sonrası, daha çok çocukların ve yaşadıkları maceraların yer aldığı senaryoların ağırlıkta olduğu sinema filmleri yayınlanmaya başlamıştır.

Türk sinemasının önemli bileşenlerinden oluşan bazı temalar, çocuk filmlerinde de kendini göstermiştir. Örneğin; köyden kente göç, fakir-zengin ayrımı, aile çatışması gibi Türk sinemasına yön veren ve sıklıkla işlenen konular, çocuk karakterlerin yer aldığı filmlerde de ortaya konmuştur. Nitekim, Yeşilçam filmlerinde yer alan çocuklar genellikle izleyicide acıma duygusu uyandırma ve sempati toplama amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır. Bu amaçla, çocuklar olabildiğince yoksul şekilde temsil edilmiştir. Kimi zaman yetim kimi zaman öksüz olarak konumlandırılan çocuklar, bazen hem öksüz hem yetim olarak nitelendirilmiştir. Çocuklar, sadece ailesiz olarak değil ailesi olsa da yoksullukla mücadele eden birer kahraman olarak resmedilmiştir. Kendileri ile aynı adı taşıyan filmlerde çocukların, genellikle -cik eki kullanılarak hem küçük hem de yetersiz olduğu ön plana çıkarılmıştır. Ancak, çocuk temalı filmlerde zamanla değişiklikler başlamıştır. 1980'li yılların sonları ve 1990'lı yıllarla beraber çocuklar sadece bir acıma veya güldürü unsuru olarak değil kendi karakterleri ve iç dünyası ile daha gerçekçi şekilde vurgulanmaya başlanmıştır. Bu akımı ilk başlatanlardan biri ise Uçurtmayı Vurmasınlar filminde yer alan ve baş anlatıcı olarak gösterilen çocuk karakterdir. Bu karakter, çocuk filmleri arasında ilk kez iç dünyasına tanıklık ettiğimiz, etrafındakileri kendi gözüyle gören ve anlatan karakterlerin başında gelmektedir. 1993 yılında gösterime giren Zıkkımın Kökü filmi ise, Uçurtmayı Vurmasınlar'ın ardından çocuk karakterin başrolde olduğu ve onun dünyasına girebildiğimiz bir karakter olarak ele alınmaktadır. Filmin başkahramanı olan Muzo, filmde aynı zamanda seslendirici olarak da görev alarak filmle ilgili detayları izleyiciye aktarmaktadır. 1940'lı yıllarda Adana'da geçen filmin kahramanı Muzaffer (Muzo)'in hayatını anlatan film yoğun bir yoksulluk teması ile kurgulanmıştır. Bekçi babası ve ara sıra evlere çamaşır yıkamaya giden annesi ve kendisi gibi büyük ideallere sahip olmayan abisi ile bir gecekondu mahallesinde tek göz odada yaşayan Muzo, erken yaşta hayatın acımasızlıklarıyla yüzleşmektedir. Bunlara rağmen Muzo, geleceğe dair umudunu yitirmeyen ve hayallerinin peşinde koşan bir çocuktur.

Bu araştırmada ise yoksulluk, çocuk yoksulluğu ile ilgili teorik bir çerçeve çizilmiş daha sonra yerli-yabancı sinemada çocukların geçirdiği evrelere değinilerek Zıkkımın Kökü filminin analizi yapılmıştır. Doküman analizi yoluyla incelenen filmde, çeşitli temalar altında yorumlamalara varılmıştır.

1. Yoksulluk Ve Çocuk Yoksulluğu

Yoksulluk birden fazla şekilde tecrübe edilen toplumsal bir olgudur. İnsanlık, toplumlar ve bireyler yoksulluğun çeşitlerini yaşayarak veya görerek mutlaka tecrübe etmiştir. Bire bir yoksulluğa maruz kalmamak yoksulluğun yaşanmadığı veya olmadığı anlamına gelmemektedir. Zira, çağımıza ulaşana kadar birçok toplum yoksulluğun kıyasından dönmüş veya tarihler boyu sürecek yoksulluğun izleriyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kıtlik nedeniyle yaşanan göçler, kuraklık, önemli gıdalara erişememe gibi durumlar toplum temelinde bireyin hayatının da şekillenmesine neden olmuştur. Bu nedenle, yoksulluk gibi değişmesi istenen fakat değiştirilmesi zor olan bir olgunun sosyal bilimlerden incelenmesi kaçınılmaz bir durum olmuştur.

Belirli bir yoksulluk tanımı vermek, yoksulluk çerçevesini kısıtlamaya neden olabilmektedir fakat kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli tanımlara göz atmak gereklidir. Bir yokluk durumunu ifade eden yoksulluk Türk Dil Kurumu'na göre "Yoksul olma durumu, yoksuzluk, varyetsizlik, sefillik, sefalet, fakirlik" (Türk Dil Kurumu, t.y.) olarak tanımlanmıştır. Yoksullukla başka bir tanım ise şu şekildedir:

"En genel anlamıyla yoksulluk; gelir eksikliği-azlığına bağlı olarak, asgari yaşam düzeyini sürdürmek için gereken mal ve hizmetlerden yararlanamama ve bu durumun beraberinde getirdiği sosyal mahrumiyet geliştirme duygusudur" (Topgül, 2013, s. 279).

Yoksulluk sadece bir şeyin olmayışı veya yokluğu ile tanımlanamamaktadır. Yoksulluk olgusunda önemli olan gelir seviyesinin yanı sıra, bu, servet eksikliğini veya çok azını; barınak, giyim, mobilya, kişisel ulaşım araçları, radyo veya televizyon vb. gibi diğer varlıkların eksikliğini veya düşük kalitesini içerir (Chambers, 2006, s.3). Dolayısıyla, yoksulluk sadece bir hiçlik durumunu ifade etmemektedir; yoksulluk gelir sahibi kişilerin materyallere ulaşımını kısıtlayan, yetmeyen veya düşük kalitede ürünlere erişimi sağlayan bir unsurdur.

Yoksulluğun daha da görünür hale geldiği Sanayi Devrimi'nden sonra sosyolojik anlamda klasik teorisyenler tarafından eşitsizlik ve üretim araçlarının haksız dağılımı üzerinden yoksulluğa ışık tutulmuştur. Yoksulluk ve yoksul işçiler üzerine fikirler üreten Karl Marx, üretim araçlarını elinde bulunduranlar ve bu araçlara sahip olmayanlar arasında yaşanan eşitsizliği temel alarak alt sınıf olarak görülen işçi sınıfının yoksulluğu üzerinden yoksulluk tanımı yapmıştır. Ona göre yoksulluk servet ve gelirin eşitsizliği veya eşit olmayan dağılımından kaynaklıdır (Marx, 1996). Diğer bir teorisyen Max Weber ise eşitsizliğin sadece maddi yoksulluk nedeniyle değil fakat birçok faktör tarafından oluşabileceğini belirtmiştir. Böylece yoksulluk sadece ekonomik anlamda değil toplumsal bağlamda topluma olan etkileriyle de gündeme oturmaya başlamıştır (Aydın, 2018, s.251). Toplumsal değişim yaşanmaya başladıkça yoksulluğun azalmayıp aksine çoğalmaya başladığı her yüzyılda yoksulluk bir problem haline gelmeye başlamış ve analitik çözümler üretilmek istenmiştir.

Yoksulluğun gelir azlığı kapsamında değerlendirilmesi ise kısmen eksik bir tutumdur. Yoksulluk denilince akıllara genelde zenginliğe karşı olan fakirlik, diğer bir adıyla; sefalet, açlık, yokluk, muhtaçlık, hayatla sürekli mücadele, hayatta kalabilme savaşı, temel ve zorunlu ihtiyaçları yeterince karşılayamama, yeterli varlığa sahip olamama ve gelirden mahrum olma gelmektedir (Ak, 2016, s. 296). Ancak, yoksulluğun türleri sadece ekonomik tabanlı değildir. Bilgi yoksulluğu, eğitim yoksulluğu, hizmet yoksulluğu ve barınma yoksulluğu gibi çok kola ayrılabilir.

Yoksulluk, ne olduğuyla değil kimleri etkisi altına almış olduğuyla da araştırılan bir konudur. Yoksulluk olgusu sosyal hayatta adaletsizliğe ve eşitsizliğe neden olmaktadır. Aile yoksulluğu, kadın yoksulluğu, azınlık yoksulluğu, çocuk yoksulluğu gibi konular sosyal bilimciler için önemli bir çalışma haline gelmiştir. Özellikle çocuk yoksulluğu birçok kamu kurumu ve kuruluşunca, çeşitli STK'larca ve gönüllü bireylerin, sosyologların, sosyal çalışmacıların çalışmalarıyla önlenmeye ve onarılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda çocuk yoksulluğu ile ilgili verileri incelemek, konunun özüne inmeyi kolaylaştıracaktır. Bradshaw'ın (2002) yaptığı araştırmaya göre Birleşik Krallık'ta yoksul çocukların profili belirlenmiştir:

Dünya çapında 1 milyar çocuk çok boyutlu olarak - eğitim, sağlık, barınma, beslenme, sanitasyon veya suya erişimi- yoksulluğu yaşamaktadır.	356 milyon çocuk aşırı yoksulluk içinde yaşamakta ve günde 1,90 doların altında bir gelire hayatta kalmaya zorlanmaktadır.
Çocukların yoksulluk içinde yaşama olasılığı yetişkinlere göre iki kat daha fazladır.	En yoksul ailelerin çocukları, daha iyi durumda olan yaşlılarının iki katı oranında hayatını kaybetmektedir.

Tablo 1. UNICEF Çocuk Yoksulluğu Gerçekleri

Kaynak: Tablo <https://www.unicef.org/social-policy/child-poverty> adresindeki bilgilerden oluşturulmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, UNICEF'in derlediği bilgilere göre dünya çapında 1 milyar çocuk psikolojik-sosyal ve fiziksel gelişimleri için elde etmeleri gereken temel ihtiyaçlardan mahrum şekilde hayatını sürdürmektedir. 356 milyon çocuk ise temel gereksinimlerini karşılamak veya başka diğer nedenlerden dolayı iş hayatına atılmakta ve çocuk işçiliği yaparak cüzi miktarlar kazanmaktadır. Çocukların temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı için çalışmak zorunda olmaları, eğitim hayatından geri kalmalarına dolayısıyla da yaşadıkları yoksulluğun devamına neden olmaktadır. Yoksul çocuklar sadece çalışmak zorunda kalmamakta yaşadıkları yoksulluk kimilerinin hayatlarını kaybetmesine sebep olmaktadır. Ne yazık ki, yoksul ailelerde büyüyen yoksul çocuklar daha iyi durumdaki yaşlılarına göre hayatlarını daha çabuk kaybetmektedir.

Çocuk yoksulluğunu yetişkin yoksulluğundan tamamen ayırmak doğru değildir. Çocuk yoksulluğu için çözüm aranırken bu gerçeği göz önünde bulundurmak gereklidir: Bir ailenin içinde doğan çocuk ailenin kültürünü, geleneklerini, alışkanlıklarını devam ettiren yoksulluğunu da devam ettirebilmektedir. Çocuk yetiştirmeyle ilgili harcamalar, iş kayıpları ve maaş kesintileri, iki ebeveynli bir haneden tek ebeveynli haneye geçiş ve bir aile üyesinin engelli olmasıyla birlikte ailelerin yoksulluğa düşmesi gibi birçok neden çocuk yoksulluğuna da temel hazırlamaktadır (Haider, 2022).

Geçmişten günümüze özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte çocuk işçi kavramının görülür şekilde ortaya çıkması, çocukların ağır koşullarda çalıştırılmaya başlanması ve çocukluğun temel özelliklerinden sıyrılarak yetişkinler gibi hane geçindirmeye başlamaları çocuk ve çocukluk haklarını gündeme taşımıştır. Bu bağlamda, çocukların ve haklarının korunmasına dair çalışmalar hızlanmaya başlamıştır. 20 Kasım 1959 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Çocuk Hakları Bildirgesi'nin kabul edildiği ve aynı zamanda 1989 yılında Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi kabul ettiği tarihtir. Nitekim 20 Kasım tarihi 1990 yılından beri Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanmaktadır.

2. Yerli-yabancı Sinemada Çocuk Ve Çocukluğa Kısa Bir Bakış

Çocukluk sinemanın ilk çıkışından bu yana beyaz perdede kendine yer bulan olgulardan biridir. Çocuklar bir ailenin parçası olarak, bir öğrenci olarak veya ahlaki bir konunun öğreticisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk sineması ise çocukluk söz konusu olduğunda oldukça zengin içerikler sunan bir alanı temsil etmektedir. Çocuklukla ve çocuklarla ilgili yapılan filmler kategorize edildiğinde özellikle Türk sinemasının Yeşilçam ekolünde, çocukların başrolde olmasına rağmen filmlerin konusunun yetişkinlere yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Çocuklar Türk sinemasında birer tüketim ögesi ve izleyici çekici bir araç olarak öncelenmektedir. Zira, aile trajedilerinin, dramların, acının ve yoksulluğun ağır bir duygu sömürüsü altında verildiği bu filmlerin çocuk filmleri olduğunu iddia etmek oldukça güçtür (Elal, 2013, s.67). Nitekim, çocuk karakterler ve Türk izleyicisi arasında özel bir bağ olduğu ise yadsınamaz bir gerçektir. Bir dönem popüler hale gelen Sezercik, Ömercik, Ayşecik gibi direkt olarak çocuk karakterlerin isimleriyle ön plana çıkan filmler, yıllar geçse de izleyicilerin hafızalarında yer etmeye devam etmektedir. Türk izleyicileri çocuk karakterlerin yaşadığı dramalara ilgi göstermiş ve film yapımcılarını bu gibi serilerin devamının gelmesi için yüreklendirmiştir. İsimlerine "-cik" (küçültme eki) eki alarak izleyiciye sunulan çocuk karakterler en başından beri acıma duygusu uyandırmak amacıyla piyasaya sunulmuştur.

Görsel 1: Zeynep Değirmencioğlu'nun başrolünde yer aldığı Ayşecik filminin afişi.

Kaynak: <https://www.istdergi.com/tarih-belge/dunden-bugune-yesilcam-cocuklari-adresinden-edinilmistir>.

Çocuk karakterlerin sadece kendi isimleri ile değil yer aldıkları filmlerin isimleriyle de izleyicide acıma duygusu uyandırması planlanmıştır. Örneğin, çocuk karakterlerin yer aldığı Öksüzler adında birden fazla Türk filmi bulunmaktadır. Bunlardan biri 1973 yılında yapılan Sezer İnanoğlu ve Zeynep Değirmencioğlu'nun yer aldığı film iken diğeri ise 1986 yılında gösterime giren ve başrolünde Küçük Emrah'ın oynadığı filmidir. Öksüz olan veya ailesi olmayan çocuk karakterler zengin ve acımasız karakterlerle maceralar yaşamaktadır.

Yumurcağın Tatlı Rüyalari (1971) filminde de başrol kimsesiz bir çocuktur. Annesini kaybeden ve babası hapisteye olan Yumurcak, kendi başına büyümekte ve yakın arkadaşı olan köpeği Kahraman ile hayatını sürdürmektedir. Kendi parasını kendi kazanmak zorunda olan Yumurcak; balık, balon, karpuz gibi şeyler satarak geçimini sağlamaktadır. Yumurcak'ın bir sahnede köpeğiyle beraber sadece kuru ekmek yiyor olması, yaşadığı yoksulluğu gözler önüne sermektedir. Çocuk, bir gün yine çalışmak için dışarı çıktığı zaman zengin birine ait bir cüzdan bulmakta ve ardından gelişen olaylar sonrasında aynı zengin kişi tarafından evlat edinilmektedir.

Memduh Ün'ün yönetmen koltuğuna oturduğu ve başrolünde Kemal Sunal'ın yer aldığı Garip (1986) filminde ise yardımcı başrol oyuncusu yine bir çocuktur. Filmde Kemal Sunal'ın kendi adıyla (Kemal) canlandığı karakter maddi sıkıntılar yaşamakta, geçinmek için birden fazla işle uğraşmaktadır. Kemal, bir gün terkedilmiş bir bebek olan Fatoş'u bulmakta ve ona sahip çıkmaktadır. Ancak, Fatoş da kendisini sahiplenen Kemal'in maddi zorluklarıyla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Film boyunca Fatoş'un tek bir kıyafet ile ekrana yansması, yaşadıkları yoksulluğun göze çarpan noktalarından biridir. Baba-kız para kazanmak için çeşitli yöntemler (birlikte gemilerde satış yapmak dahil) denedikten sonra Fatoş bir gün keşfedilir ve bir film yıldızı olduktan sonra Kemal'i de yoksulluktan kurtarır.

Bu gibi filmlerde izleyicinin çocuk karakterlerle empati kurması, onlar için üzülmesi ve onları bağrına basması beklenmektedir. Bu nedenle, Yeşilçam filmlerinin senaryolarında yer alan yoksul karakterler çirkinlik barındırmamaktadır (Şimşek, 2012, s.7). Yoksul karakterler haksızlıklara karşı susmayan ve film sonunda ödüllendirilen

Turhan, E. H. (2022). Türk Sinemasında Çocuk Yoksulluğu: "Zıkkımın Kökü" Filmi Örneği. *Türkiye Film Araştırmaları Dergisi* 2(2). 97-108.

kahramanlardır. Yoksulluk yaşayan çocuklar daha sonra şans eseri veya tesadüfen varlıklı birileriyle ilişki kurarak yoksulluktan sıyrılmaktadır.

1980 ve 1990'lardan sonra ise Türk sinemasında özellikle çocuk yıldızların yer aldığı filmler tema ve senaryo açısından şekil değiştirmeye başlamıştır. Yıllar öncesinin popülizme dayalı klişe tiplere yerine çocuk karakterlerde yavaş yavaş bir karakter yapılanması görülmeye başlanmıştır (Özgüç, 2021). Bu dönemde sadece çocuk filmlerinde değil kadınların başrol olarak yer aldığı filmlerde de realist bir yaklaşımla tipler çizilmeye başlanmıştır (Coşkun, 2021, s.33). Bu değişimin temel nedenlerinden biri ise 1980'li yıllarla beraber Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda yaşadığı değişimlerdir. Ekonomik kriz, köyden kente göçün artması, kentlerin kaotik durumu ve siyasi istikrarsızlık toplumda yaşanan problemlerden sadece birkaçı olarak gösterilebilmektedir (Akdağ, 2021, s.118). Toplumda yansıyan kaotik durumlar dönemin filmlerine ve senaryolarına tezahür etmiştir. Filmler geçmişteki romantik bakış açılı tutumlardan sıyrılarak daha gerçekçi bakış açısıyla izleyici karşısına çıkmaya başlamıştır.

Bu yeni yapılanmanın en önemli örneği, 1989 yılında yapılan *Uçurtmayı Vurmasınlar*'dır. Tunç Başaran yönetmenliğinde çekilen ve birçok dalda ödül alan film, Barış adlı çocuk karakterin başrolde olmasıyla hafızalara kazınmıştır. Barış, büyüklerin dünyasında yer alan ve çocukluğundan hiçbir şey kaybetmeden bilge ruha sahip olan bir karakterdir. Beyaz perdeye uyarlanmadan önce kitabı bulunan eserde yazar, tüm kişileri okuyucuya ilk önce Barış'ın sözleri ve gözleriyle tanıtırken (Kıraç, 2019, s.203) sinema izleyicileri de kitapta olduğu gibi filmdeki tüm karakterleri Barış'ın gözünden tanır. Barış cezaevinde büyüyen bir çocuktur ve materyallere erişimi kısıtlı olduğu için yoksunluk durumu içindedir. Barış'ın yetişkinlerin ceza olarak gönderildiği cezaevinde hayatını sürdürüyor olmasını gerçekçi bir tutumla ele alan bu film, çocuk karakterlerin dönüşümü açısından bir milat olarak görülmektedir.

Gerçekçi tutumla çocukların ele alındığı filmler sadece Türkiye'de değil dünya sinemasında da bir değişim ve dönüşüm başlatmıştır. Dünya sinemasında çocukların kahraman olarak yer aldığı ve izleyiciye çocukların gözünüle toplumsal sorunların aktarıldığı filmlerden biri 1987 yılında vizyona giren *Güneş İmparatorluğu* (Empire of the Sun)'dur. *Güneş İmparatorluğu* filminde başrol Japonya'da yaşayan bir erkek çocuğudur. İsmi Jim olan bu çocuk, II. Dünya Savaşı sırasında ailesinden koparılıp bir esir kampına düşmekte ve orada çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Yetişkinlerin dahi yaşamakta zorlandığı bir kampta, Jim'in barınmaya çalışma macerası izleyicilerde büyük ilgi uyandırmıştır.

Görsel 2: *Güneş İmparatorluğu* filminde esir kampına düşen Jim.

Kaynak: <https://www.imdb.com/title/tt0092965/mediaindex> adresinden edinilmiştir

Çocukların etrafında şekillenen, dramatik ve gerçekçi bir bakış açısıyla ele alınan bir diğer film ise *Hayat Güzeldir* (Life is Beautiful) adlı filmidir. Bu filmde, ailesiyle birlikte Nazi kampına düşen bir baba ve oğlunun arasında geçen maceralar anlatılmaktadır. Baba, oğlu Giosuè'in çocuk ruhunu incitmemek adına kampta yaşadıkları hayatı bir oyun olarak göstermekte ve oğlunun hayal gücünü kullanarak yetişkin insanların yaşadığı acıları tecrübe etmesine engel olmaktadır. Giosuè film sonunda babasını kaybetse de savaşın sonlandığına şahit olup annesi ile eski hayatına geri dönmektedir. *Hayat Güzeldir* bir çocuğun oyun kavramı ile zorlu süreçleri nasıl atlattığını beyaz perdeye taşıyarak izleyicilerin hafızasında yer etmeyi başarmıştır.

Görsel 3: Hayat Güzeldir filminde Giosuè ve babası.

Kaynak: <https://www.recursosdeautoayuda.com/en/life-is-beautiful/> adresinden edinilmiştir.

Çocuğun ve çocukluğun çarpıcı şekilde ele alındığı yerli filmlerden bir diğeri ise araştırmamızın konusunu oluşturan, 1940'lı yıllarda Adana'da yaşanan bir hikâyenin anlatıldığı Zıkkımın Kökü'dür. Zıkkımın Kökü, Muzaffer İzgü'nün kendi hayatını anlattığı, 1992 yapımı biyografik bir filmidir. Edebiyatın sinemayı beslemesi, hikâye yönünden film senaryolarına kaynaklık etmesi uzun yıllar devam etmiş ve yönetmenler kitaplardan uyarlanan senaryoları beyaz perdeye aktarmıştır (Alaca, 2022, s.83). Tıpkı Uçurtmayı Vurmasınlar filminde olduğu gibi kitaptan beyaz perdeye uyarlanan bu filmde de filmi sırtlayan ve izleyenlerin kulak vermesi gereken karakter Muzo'dur. Bekçi babası ve ara sıra evlere çamaşır yıkamaya giden annesi ve kendisine benzer idealleri olmayan abisi ile bir gecekondu mahallesinde, tek göz odada yaşayan Muzo, erken yaşta hayatın acımasızlıklarıyla yüzleşmektedir. Özellikle yaşadıkları yoksul hayat filmde çarpıcı bir biçimde işlenmektedir. Bunlara rağmen Muzo, geleceğe dair umudunu yitirmeyen ve hayallerinin peşinde koşan bir çocuktur.

3. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerine dahil olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir (Kıral, 2020, s.2). Doküman analizi sadece yazılı olarak yayımlanan kitap, makale, tez gibi belgeleri değil aynı zamanda ses-görüntü temelli olan TV programları, radyo yayınları, belgeseller, sinema filmleri vb. dokümanları incelemeye ve detaylı yorumlamalara ulaşmayı sağlamaktadır. Nitel araştırmalarda kullanılan video ya da film analizi gibi yöntemlerin çalışmaya konu olan problemlere ilişkin daha detaylı veri toplanmasına yarayan bir teknik olduğu bilinmektedir (Goodson ve Walker, 1988; Boyacı ve İlhan, 2016). Filmde yer alan çocuklarla ilgili temel sorunlar yoksulluk ışığında ele alınarak; çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, çocuk gelin gibi önemli konulara ayrılmış ve incelemeler yapılmıştır. İncelemeler sonucunda ise çeşitli yorumlamalara ulaşılmıştır.

4. Zıkkımın Kökü Filmi Ve Çocuk Yoksulluğu

Hikayesi Adana'da şekillenen filmde, ailesi ile birlikte gecekonduya yaşayan Muzo karakterinin yaşadığı yoksulluk ekranlara çarpıcı bir biçimde yansımaktadır. Muzo ve ailesi küçük bir gecekonduya tek göz odada dört kişi olarak hayatını devam ettirmektedir. Barınma açısından yetersiz olan bu mekânda hem mutfak hem oturma odası hem yatak odası tek bir alanda bulunmaktadır. İşlevsel açıdan yeterli olmayan bu ev film boyunca sık sık yönetmenin gözüyle izleyicilere gösterilmektedir. Yoksul bir aile ve özellikle yoksulluğu derinden hisseden çocuk karakterler tüm detaylarıyla ortaya konmaktadır. Hatun'un (2002) yaptığı sınıflandırmaya göre yoksul çocukların barınma koşulları ve sorunları bu maddelerle öne çıkmaktadır:

"Yoksulların evleri genellikle sağlıksız çevre koşulları içinde yer alan kalitesiz binalardır. Bir başka deyişle fenni ve sıhhi olmayan evlerdir. Evler defalarca yıkılıp, yeniden yapılır. Eşya ya yok denecek kadar azdır ya da çok fazladır. Oda sayısı yetersiz, hane nüfusu kalabalıktır. Balkon, kapı önü ve bahçe ayrıcalıklı mekanlardır. Yoksul evinin düşük seviyesi ile kendini özdeşleştirir. Yoksulların evlerinde babalar çok sigara içer ve anneler genellikle tüketmiştir. Çoğu sinirli ve depresyondadır." (s.28)

Nitekim, yoksulluğa karşı gerçekçi bir bakış açısı sunan bu filmde, Muzo ve ailesinin yaşadığı barınma sorunları sık sık gündeme taşınmaktadır. Ayrıca, küçük bir mahallede yaşayan Muzo'nun derme çatma olan evi mahalledeki tüm evlerin içinde en kötüsüdür. Komşuları gerektiğinde mevsimsel koşullar nedeniyle bölgesel olarak yıkılan bu evde kalan aileye yardım etmektedir. İnci'ye göre (2017) Türk sinemasında sıklıkla gecekondu hayatı, gelenekleri ve büyük kentin modern yaşantısı arasında kalıp bocalayan yarı köylü yarı şehirliğin konu edildiği filmler bulunmaktadır. Ancak bu film arşivinin aksine Zıkkımın Kökü filminde bariz bir zengin-fakir çatışması yoktur. Öyle ki zengin karakterler filmde yok denecek kadar azdır. Muzo ve ailesinin yoksulluğu ve yoksulluğun etkileri filmde merkeze alınan ana konudur.

Film künyesi

Film: Zıkkımın Kökü.

Yönetmen: Memduh Ün.

Senaryo: Memduh Ün, Macit Koper.

Yapımcı: Kadri Yurdatap.

Vizyona Giriş Tarihi: 26 Kasım 1993

Tür: Dram

Oyuncular: Menderes Samancılar, Emre Akyıldız, Günay Girik vd.

4.1. Yoksul bir ailenin betimlenişi ve yoksul çocuk imgesi

Filmde dikkat çekici olan sadece fiziksel bağlamda mevcut olan sağlıksız koşullar değil, evin babasının evin içinde ve çocuklarının yanında sık sık sigara içerken ekrana yansmasıdır. Evin annesi ise para kazanmak için arada sırada komşuların çamaşırlarını yıkamaya gittiği için yaşadıkları hayattan şikâyet etmektedir. Fakir ama gururlu-yoksul ama mutlu Yeşilçam aileleri yerine Muzo'nun ailesi yaşadıkları yoksulluktan bıkkın davranmakta ve oldukça keyifsiz olarak izleyiciye yansıtılmaktadır. Bunlara ek olarak, Muzo ve abisinin kendilerine ait kişisel alanları yoktur. Çocuk karakterler anne ve babalarıyla ortak alanda bir yaşam sürdürmek zorunda oldukları için özel alanlara sahip olamamaktadır. Her an yetişkinler onların dünyasına sızabilmekte veya onlar yetişkinlerin dünyasına dahil olabilmektedir. Filmde, ailedeki çocuklara özel bir ayrıcalık tanınmamaktadır. Muzo'nun barındıkları evin tam ortasında büyük bir leğende annesi tarafından sobanın yanında su kaynatılarak yıkanması hem yoksulluğun boyutlarının hem de çocukların özel bir alanının olmayışının göstergesidir. Çocuklar da yetişkinler gibi olgun davranmak zorunda kalmakta ve gerektiğinde yetişkinlerin yaptığı işleri yapmaktadır. Örneğin, aile ısınma ihtiyacını karşılamak için kömür tozlarından kömür yaparken çocuklar bu işe dahil olmakta ve aileye yardım etmektedir.

Görsel 4: Muzo ailesi ile kömür tozlarından kömür elde etmeye yardım ederken.

UNICEF'e (2001) göre yoksulluktan en çok etkilenen aile üyelerinden biri ailenin en küçük üyeleri olan çocuklardır çünkü çocukların bu tür yoksul ailelerde gelişimsel süreçleri tehlike altına girmektedir. Çocuk haklarının ihlali ise çoğu zaman yoksulluktan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle yoksul ailelerdeki ebeveynlerin zor yaşamlarına odaklanırken aslında bundan en çok etkilenenlerin çocuklar olduğu gözden kaçmaktadır. Yoksulluk, çocuğun tüm dünyasını, isteklerini ve amaçlarını şekillendirmektedir. Yoksulluk arttıkça evdeki paylaşılan besinlerin azlığı da dikkat çekmektedir. Bu noktada filmde Muzo ve ailesinin çoğu zaman alelade şeyler yiyerek öğünlerini geçiştirdiği görülmektedir. Hatta, evleri fırtına nedeniyle yerle bir olduğu vakit komşulardan biri aileye yardımcı olmak için yemek götürdüğünde, Muzo ile ailesi farklı bir yemek yedikleri için memnuniyetlerini dile getirmektedir. Yaşadıkları ev, bir gece yağın şiddetli yağmurdan dolayı tavandan su almaya başladığında Muzo'nun ilk tepkisi tavanı kaplayan Tarzan motifinin işediğini sanmasıdır. Bu durum, çocuğun doğanın gerçeklerini bile romantik bir bakış açısıyla yorumladığını göstermektedir. Daha sonra aile bir araya gelerek gecekondularını iş birliğiyle onarmıştır.

Ailenin çarpıcı yoksulluğu sadece temel besinler veya barınma üzerinde değil giyim-kuşamda da kendini belli etmektedir. Muzo okula başlayacağı zaman abisinin eski okul kıyafetlerini giymekte ve uygun bir ayakkabısı olmadığı için babası ona bir çift pabuç yapmaktadır. Son derece rahatsız olan ve gürültü çıkaran bu pabuçlar film boyunca çocuk karaktere sık sık sıkıntı çıkarmaktadır.

Aile yoksulluğu o kadar içselleştirmiştir ki bunu diyaloglarıyla da sık sık gündeme getirmektedir. Örneğin, Muzo'nun babası işten kovulunca kendisini "Allah fakirin yardımcısıdır. Gün ola hayrola." sözleri ile avutmaktadır. Muzo ise babasının işten ayrılma haberini aldığı anda sorduğu ilk soru okuluna devam edip edemeyeceği ile alakalı olmuştur. Çocuk, eğitim masraflarının ailesine yük olduğunu düşündüğü için gerekli fedakarlıkları yapmaya hazır konumdadır. Muzo'nun abisi iki yıldır sınıfta kaldığı için anında terzinin yanına kalfa olarak verilmiştir. Bu duruma şahit olan Muzo, sonunun abisi gibi olmaması için ideallerinin peşinden koşmayı istemektedir.

Görsel 5'te filmin resmi afişi görülmektedir. Afişte filmin kahramanı Muzo'nun ahşap bir kapıdan içeri baktığı görülmektedir. Aslında bu kapı Muzo'nun başka hayatlara ve ideallerine baktığı kapıdır. Muzo, akıllı bir çocuk olarak her şeyin farkındadır. Bu nedenle çevresinde olan biteni iyi analiz edebilmekte ve kendilerinden daha iyi yaşam şartlarına sahip olan komşularının evinde olan bitenden haberdar olmaktadır.

4.2.Yoksulluğa bağlı akran zorbalığı

Akran zorbalığı, sosyalleşme sürecinde yaşlıları tarafından bir çocuğun birden fazla yolla şiddet görmesidir. Çankaya (2011) akran zorbalığını detaylıca açıklamıştır:

"Fiziksel zorba davranışlar; vurmak, tokat atmak, yumruklamak, tekmelemek, tırmalamak, çelmelemek, tükürmek, itmek, saç çekmek, eşyasını zorla almak, korkutmak yer alırken, sözel zorba davranışlar; isim takmak, alay etmek, onurunu zedelemek, küçük düşürmek, hakaret etmek, dedikodu çıkarmak, tehdit etmek ve küfretmek, duygusal zorba davranışlar arasında ise; dışlamak, ağır işler vermek, faaliyetlere dahil etmemek, konuşmamak, yardım etmemek, yalnız bırakmak yer almaktadır." (s.83)

Akran zorbalığı özellikle okul döneminde çocukların maruz kaldığı bir durumdur. Okula başlamak veya okul dönemine devam etmek, iyi bir eğitim için birtakım araç gereçlerin alınması gerekmektedir. Bu araç gereçler; defter, kitap, kalem gibi şeyler iken öte yandan öğrencinin okula uygun bir kılık kıyafet ile eğitimini sürdürmesi beklenmektedir. Muzo ve ailesi, diğer aileler gibi okul masraflarını karşılayabilecek durumda olmadığı için Muzo'nun babası, oğluna okulda giymesi için bir çift ayakkabı yapmıştır. Ancak, bu ayakkabının çok ses çıkardığı ve Muzo'nun da giyerken oldukça zorlandığı sık sık izleyiciye yansıtılmaktadır. Muzo pabuçlarıyla yürüdüğü zaman sanki çevresine karşı ben sizden değilim mesajı vermektedir. Sınıf arkadaşları kendilerinden farklı olarak gördükleri çocuğa, bu farklılığı hissettirmeye çalışmaktadır. Öyle ki, Muzo sınıfta tahtaya problem çözmeye çıktığında yerine otururken diğer arkadaşının ona nedensiz yere omuz attığı görülmektedir. Muzo, yerine oturmaya başladığında ise ön sırada oturan iki kız arkadaşı kendisi ve araç gereçleri ile dalga geçmektedir:

Arkadaş 1: O defteri baban mı icat etti? (gülerek)

Arkadaş 2: Aaaa...kaleme bak! Ne biçim kalem bu böyle? Kalem dediğin böyle (elindeki kalemi göstererek) olur.

Muzo'nun elindeki tahta kalem bile arkadaşlarınınkinden çok farklıdır. Hatta bir arkadaşının kalemi kaybolunca, sınıfça bu kabahatin Muzo tarafından işlendiği düşünülmektedir. Tüm sınıf Muzo'yu öğretmenlerine şikâyet etmektedir. Sosyal bir dışlanma yaşayan Muzo, arkadaşlarının kendisine karşı tutumuna kayıtsız kalmakta ve isyan etmemektedir. Sosyal dışlanmanın temel sebebinin ise yoksulluk ve eşitsizlik olduğunu söylemek mümkündür (Tartanoğlu, 2011, s.5). Bu nedenle, Muzo yaşlılarından daha zeki daha çalışkan ve daha usludur fakat sırf kendisi ve ailesi yoksul olduğu için yaşlıları tarafından hor görülmektedir. Muzo, arkadaşlarından zorbalık gördüğünün farkındadır. Bu durumu ailesine de anlatarak sınıf arkadaşlarının kendisi ile alay ettiğini ve yeni bir pabuç alınmasını istediğini dile getirmektedir. Ancak, ailesi "Biz para mı basıyoruz sanki?" diyerek bu talebini reddetmektedir.

Film boyunca Muzo'nun arkadaşlarıyla sosyal etkinlikte bulunduğu rastlanmamaktadır. Muzo, sürekli ailesiyle birlikte ev işlerine yardım etmekte veya gelir sağlamak için çeşitli işlerde çalışmaktadır. Okul arkadaşları veya mahalleden arkadaşları ile derin bağ kuramaması onu gerekli sosyalizasyon süreçlerinden alıkoymaktadır. Öyle ki,

mahallelerinde bulunan Muzo'nun yaşlıları hep beraber oyun oynarken veya topluca bir kamyonetin arkasında seyahat ederken kameralara yansımaktadır. Muzo ise kendi evlerinin bahçesinde sürekli iş yapmaktadır. Muzo ve abisinin boş zamanı değerlendirme etkinliği yoktur. Kendi yaşlıları oyun çağında kreş ve ana okullarında "erken çocukluk çağı eğitim programları" görerek geçirirken, yoksul çocuklar her şeyi anneleri ve kendilerinden büyük kardeşlerinden öğrenmektedirler (Hatun, 2002, s.29). Filmde Muzo ve abisinin yaptığı tek etkinlik yaşlılarıyla oyun oynamak yerine akşam babalarının etrafında oturup onlara anlatılan dövüş ve kavg hikayelerini dinlemektir.

4.3. Sınıf Ayrımı, Çocuk İşçiliği ve Çocuk Gelinler

Toplum içindeki her sınıfın, kendi sınıflarının oluşturduğu kendine özgü bir yaşam tarzı ve pratikleri vardır. Bu sınıflar sembolik alt-mekânların, mobilyaların, giysilerin, dil veya beden yapısı her birinin özgül mantığında aynı ifade niyetini ifade eden üniter bir ayırt edici tercihler dizisinden oluşmaktadır (Bourdieu, 1984, s.173). Film boyunca belirli bir şekilde sınıf ayrımı göze çarpmaktadır. Sınıftaki diğer çocukların yeni kalemleri, yeni çantaları ve yeni ayakkabıları göze çarpmakta ve okul çıkışlarında çocukların balon alabildikleri gösterilmektedir. Bir gün Muzo, okul çıkışında baloncunun ağaca takılan balonlarına yardım etmek istemiştir. Baloncu "Eğer balonları kurtarırsan bir tanesi senin olacak" demiştir. Muzo büyük uğraşlar sonucu ağaca çıkarak tüm balonları kurtarmış sadece bir balon ağaca asılı kalmıştır. Baloncu ise Muzo'ya ağaçta kalan tek balonun ona ait olduğunu söylemiştir. Bir sonraki sahnede Muzo eve koşarak girip annesine artık bir balonunun olduğunu ama ağaçta olduğunu mutlulukla söylemiştir. Çocuk için asıl olan balona sahip olmaktan ziyade balon imgesine sahip olabilmenin verdiği mutluluktur çünkü Muzo'nun evde yattığı yatak dahil hiçbir şeyi kendisine ait değildir. Abisinin eski pabuçlarını giymekte, abisi ile aynı yatağı paylaşmakta ve aynı kaplardan yemek yemektedir. Bu nedenle kendisine ait bir nesneye sahip olma fikri Muzo'ya çok cazip gelmiştir.

Filmin en önemli noktası ise ailenin babasının işini kaybetmesidir. Bunun üzerine aile üyeleri bir telaşa düşmüştür. Muzo, ailesine 'daha çok çalışırız' sözü vermektedir ve bunu takiben hem okula gidip hem mısır satmaya başlamıştır. Bu noktada çocuk emeğinin devreye girdiğini görmekteyiz. Nitekim, bütün araştırma ve çalışmalar çocuk işçiliğinin temel nedenini yoksulluk olarak göstermekte ve buna yönelik projeler hazırlanmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017). Eğitim hayatına ara verilen karne günü dahil olmak üzere geçim sıkıntısı, çocukların geleceğe karşı belirsizlik duygusunu sürekli olarak tetiklemektedir.

Anne: Her şey iyi de okul büyüdükçe masraf da büyüyor nasıl geçineceğiz bilemiyorum vallahi...

Muzo: Ben de çalışırım anne.

Bu diyalogdan sonra evin küçük üyesi, annesine verdiği sözü tutarak sokaklarda darı satmaya başlamakta ve darı satarken mahalle arasında bir dönme dolaba rastlayıp yaşlılarının oradaki eğlencesini görüp üzülmemektedir. Bir iş günü eve dönen Muzo, ihtiyaçları arasında sıralama yaparak kazandığı parayı diğer arkadaşları gibi boş zaman etkinlikleri ile vakit geçirmek yerine "Bana çizme alırsın değil mi? Hem de kırmızı?" diye sorarak, annesinden kendi kazandığı para ile temel ihtiyaçlarından biri olan ayakkabı almasını istemektedir.

Ailelerin ekonomik durumu genel olarak çocukları çalışmaya zorlamaktadır fakat filmde bu durum normalleştirilmektedir. Çocuk işçiliğinin nedenlerinden biri de aile ve ebeveyn desteğinden yoksun kalma faktörünün rol oynadığını söylemek mümkündür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013). Muzo'nun ebeveynleri çocuğun çalışma isteği karşısında kayıtsız kalmakta ve bu durumu normal karşılamaktadır. Bu nedenle yoğun bir yoksulluk tecrübe eden çocuk karakterin çalışmaya başlaması aslında kaçınılmazdır. Muzo, çok sıkı çalışarak darı satıp paralarını biriktirmektedir ve bunun sonucunda nihayet kendisine daha önce ailesinden sürekli istediği kırmızı botları alabilmiştir. Bu arada Muzo'nun abisi ise henüz ortaokul çağında olmasına rağmen başarısızlığı nedeniyle okuldan alınmakta ve mahallede bir terzinin yanına yamak olarak verilmektedir. Muzo ise sadece darı satmakla kalmayıp mahallede oturan ve ufak tefek işlerini halletmesi için ona para veren komşuları için de emek harcamaktadır. Tüm bu işlerin yanında bir

de sinemada gazoz satmaya başlayarak ailesine yardım etmektedir. Mahallede yaşayan çocukların daha önce arasına karışmayı başaramayan Muzo, yaptığı tahta bir aletle filmleri oynatmayı başararak yaşlılarının dikkatini çekmiş ve bu yolla daha fazla para kazanmaya başlamıştır. Çünkü aynı çevrede oturan yaşlıları sık sık sinemaya gidip film izleme ayrıcalığına sahip olmadığı için Muzo filmleri ayaklarına getirmiştir.

Muzo, yıllar sonra mahallenin kızı Raziye'ye gönlünü kaptırmıştır. Raziye gizli kaçamak bulduğu Muzo'ya "beni alacak mısın?" diyerek evlilik isteğini belli etmekte ama Muzo bir türlü cevap verememektedir. Çünkü kendisi, küçüklüğünde olduğu gibi hâlâ öğretmen olacağını düşünmektedir. Yazın pamuk toplamaya giden Raziye'nin peşinden giden Muzo, Raziye'nin babasına Raziye ile evleneceklerini söyleyerek onlarla kalmaya başlar. Raziye'nin babası ise bu ilişkinin farkındadır. Bir gün Raziye'nin babası artık kızını gelip istemesi gerektiğini söyler. Lakin Muzaffer, ilk aşkı ile okuyup büyük adam olmak hedefi arasında gidip gelir. Nihayetinde okuma isteği evlenme isteğinden ağır basar ve Raziye'den vazgeçmek zorunda kalır. Muzo, açık bir şekilde babası gibi olmak istemekte, belirli bir refah seviyesine ulaştıktan sonra ailesine düzgün bir ev almak istemektedir. Kendi yoksulluğundan sıyrılarak, yeni bir hayat kurmak istemektedir. Bir sonraki sahnede ise Raziye kendinden yaşça büyük bir adamla evlenirken mutsuz ve kırgın bir ifadeyle Muzo'ya bakarken görülmektedir. Filmin geçtiği dönem açısından değerlendirecek olursa, Raziye de aslında Muzaffer gibi henüz okula devam etmesi gereken bir yaştadır fakat babası tarafından kendisinden yaşça büyük bir adamla evlendirilmiştir. 18 yaşından önce yapılan evlilikler çocuk evlilikleri ve on sekiz yaşından önce evlenen kız çocukları ise çocuk gelin olarak kabul edilmektedir (Malatyalı, 2014, s.29). Aslında Raziye bir çocuk gelindir.

Filmde çocuk gelin olan kişi sadece Raziye değildir. Filmin başlarında mahallede Muzo'ların karşı komşusu olan orta yaşlı adamın oldukça genç bir kadın ile evlendiği görülmektedir. Genç kadının yaşı zikredilmese de çocukluk çağının sonlarında olduğu tahmin edilmektedir. Zira Muzo'nun annesi orta yaşlı adamın genç eşine şiddet uyguladığına kulak misafiri olurken "Kızı yaşında karı almış" diyerek yaş farkını vurgulamaktadır. Genç eşine sürekli şiddet uygulayan ve hizmetçi muamelesi yapan Papaz lakaplı karakter ise eşinin zayıf olduğunu çünkü baba evinde yeterince beslenemediğini vurgular. Bu sözleriyle, yoksul ailelerde büyüyen çocukların istismara açık hale geldiğini bilakis belirtmektedir. Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen'in (2012) çocuk gelinler üzerine yaptığı detaylı çalışmaya göre genel olarak çocuk gelinlerin, eğitim düzeyinin düşüklüğü, maddi kaygılar, refah düzeyi ve gelenekler nedeniyle yapıldığını söylemek mümkündür. Çocuk gelinlerin çoğu, maddi kaygılar yüzünden bir başkasıyla evlendirilmektedir. Papaz beraber sofraya oturdukları Muzo için de "Sen de çok zayıfsın" diyerek yeterli besini ailesinin evinde alamadığını ima etmektedir. Bu nedenle, Muzo'yu sık sık para karşılığında kendi işlerinde kullanmaktadır.

Filmin sonunda ise Muzo'nun çocukluğundan beri istediği hayata kavuştuğu görülmektedir. Sonunda öğretmen olmuştur. Bu noktada, çocukluk hayalini gerçekleştiren büyümüş bir karakter görmekteyiz. Filmin izleyicilere son mesajı ise "ne zorluk yaşarsak yaşayalım filmin çocuk karakteri gibi asla hedefimizden şaşmayalım ve bu yolda istikrarlı olarak çalışalım" olmuştur. Muzo, izleyicileri yaşadığı olumsuzluklar ve içinde bulunduğu durumla üzerken bir yandan da başarı konusunda geçekten ilham vermiştir.

Sonuç

Yoksulluk toplumsal problemlerin başında gelmektedir. Geçmişte ve güncel hayatta yoksulluğu kesin olarak bitirmek mümkün olmasa da önüne geçilmesi için çeşitli önlemler alınmaktadır. Yoksulluk türlerinden en önemlisi ise çocuk yoksulluğudur. Özellikle Türk sineması, çocuklarla ilgili ve çocukların yer aldığı filmlerde yoksulluğu ajite ederek izleyicilere aktarmaktadır. Başrolde yer alan çocuk karakterler, hem zengin karakterlerin acımasızlığı ile hem de yoksullukla mücadele ederek izleyicinin gönlünde taht kurmaktadır. 1980'li yılların sonu ve 1990'lı yılların başından itibaren çocuğun film içindeki rolü değişmeye başlamıştır. Yüzeysellik bir kenara bırakılarak çocuk karakterlerin karakter yapısı zenginleşmeye başlamıştır. Artık çocuk sadece mesaj ileten bir araç değil aynı zamanda anlaşılması gereken bir amaçtır da. Çocuk, gündelik hayatın içinde gören ve yorumlayandır. Araştırmada incelenen Zıkkımın Kökü filminde olduğu gibi Muzo da gören, farkında olan ve yorumlayan bir karakterdir. Etrafında olan biten her şeyden haberdardır ve bunu izleyiciye aktarırken kendi sözleri ile aktarmaktadır. Filmde baskın olarak ele alınan yoksulluk konusu çocuk karakter tarafından hissedilmekte ve izleyicilere onun gözünden aktarılmaktadır. Muzo, ailesi ile tek göz bir evde yaşamakta, yaşlılarından yoksulluğu nedeni ile zorbalık görmekte ve yaşlıları normal sosyalizasyon süreçlerinden geçerken o, ailesine katkıda bulunmak için hem okuyup hem de çalışmaktadır. Akran zorbalığı, yoksulluk, çocuk işçiliği, çocuk gelin gibi konularda zengin bir içerik sunan Zıkkımın Kökü filmi bu nedenle incelenmeye uygun bulunmuştur. Muzo sadece yoksul bir çocuk olmaktan öte, mahallesinde diğer çocukların yaşadığı sorunları (örneğin çocuk gelinler) bir anlatıcı gözüyle izleyicilere aktarmaktadır. Muzo film boyunca hem çocuk, hem öğrenci, hem gerektiğinde yetişkin hem de idealist bir karakter çizerek daha önce Türk sinemasında örneği olmayacak türden bir rolde konumlanmıştır. Muzo, ailesine sürekli olarak yardım ederek çoğu zaman çocukluğun gereği olarak görülen sosyalleşme sürecinden kendini muaf tutarak fedakârlık yapabilmektedir. Filmin geçtiği yıllarda özellikle taşrada, çocukların yoksulluk yüzünden yaşadığı sorunlar öne çıkarılmıştır. Muzo da yoksulluk nedeniyle topluma karışamayan fakat toplumda olan biten sıkıntıları gören ve tecrübe eden bir kahramandır. Filmi beyaz perdeye sunan kişilerin izleyiciye verdiği mesaj ise şudur: Muzo yaşadığı yoksulluğa rağmen yaşadıklarını ajite etmemekte yoksulluğu içselleştirerek bu gerçekliği kabul edip bu gerçeklikten sıyrılmak için çok çalışmakta ve bir gün istediği mesleğe kavuşarak ailesinden gelen yoksulluk döngüsünü kırmaktadır. Yoksulluk; çocuk işçiliğine, çocuk ihmaline, çocuk istismarına yol açabilen muhtemel bir olgudur fakat Muzo, tüm bunlara rağmen yoluna devam etmiş ve sonunda istediği gibi büyük adam olmayı başarmıştır. Bu anlamda Muzo'ya üzülmemiz değil, onun yoksulluk içinde kendini yetiştirip ideallerine kavuşmasını kutlamamız gerekmektedir.

Kaynakça

- Aydın, K. (2018). Max Weber, eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma. *Journal of Economy Culture and Society*, (57), 245-267.
- Ak, M. (2016). Toplumsal bir olgu olarak yoksulluk, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 296-306.
- Akdağ, M. (2021). Two Film Analysis in the Context of Propaganda and Counter-Propaganda on the Basis of Hope 1970-1980. *Turkish Journal of Film Studies*, 1(2). 117-141.
- Alaca, J. (2022). Çocuk, sinema ve çocuk edebiyatı: çocuk edebiyatı ürünlerinin beyaz perdeye aktarımı (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 744456).
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Boyacı, M. ve İlhan, T. (2016). Bilişsel Davranışçı Terapi Yaklaşımının Film Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 0-0. doi: 10.17860/efd.03838
- Bradshaw, J. (2002). Child poverty and child outcomes. *Child & Society*, 16(2), 131– 140. doi:10.1002/chi.707
- Coşkun, Ç. (2021) Türk Sinemasında kadın ve anlatı: Arım, Balım, Peteğim'den On Kadın'a. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (56), 30–40. doi: 10.7816/ulakbilge-09-56-0
- Chambers, R. (2006). What is Poverty? Who asks? Who answers? Brazil: International Poverty Centre.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2017). Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) Eylem Planı. Erişim adresi: <https://www.csgeb.gov.tr/media/88489/cocuk-isciligi-ile-mucadele-ulusal-programi-eylem-planı-2017-2023-temm.pdf>
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde Akran Zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 81-92.
- Goodson, I., & Walker, R. (1988). Putting life into educational research. In R. R. Sherman and R.B. Webb (Eds). *Qualitative research in education: focus and methods* (pp. 108-122). London: Routledge.
- Elal, M.E. (2013). Arabesk filmlerde çocuk (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://avesis.marmara.edu.tr/>
- İnci, P.E. (2017). Türk Sinemasında çocuk, oyun ve oyuncak imgeleri üzerine düşünceler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10 (19), 27 – 42.
- Kıraç, T. (2019). Uçurtmayı vurmasınlar romanında karakter ve karakterleştirme. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 194–211.
- Hatun, Ş., (2002) Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. yılında yoksulluk ve çocuklar üzerine etkiler. Ankara: TTB Yayınları.
- Haider, A. (2022, Ağustos 16). The basic facts about children in poverty. Retrieved from <https://www.american-progress.org/article/basic-facts-children-poverty/>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.
- Malatyalı, M. K. (2014). Türkiye'de 'çocuk gelin' sorunu. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 2 (3), 27-38.
- Marx, K. (1996). *Das Kapital: A critique of political economy*. Washington D.C.: Regnery Publishing.
- Özgüç, A. (2021, 28 Şubat). Dünden bugüne Yeşilçam çocukları. Erişim adresi: <https://www.istdergi.com/tarih-belge/dunden-bugune-yesilcam-cocuklari>
- UNICEF. (2001). *The state of the world's children*. New York: UNICEF.
- Şimşek, G. (2012, Haziran). Post-Modernist anlayışta sosyal dışlanma: Yoksul-çirkin sözleşmesi. *ISIC 2012: I. Uluslararası Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Kongresi*, 1416- 1424.
- Tartanoğlu, Ş. (2011). Sosyal dışlanma: Küreselleşme perspektifinden bir kavramsallaştırma çabası. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (42), 1-13.
- Türk Dil Kurumu. (t.y). Yoksulluk. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Topgül, S. (2013). Türkiye'de yoksulluk ve yoksulluğun kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 1412013277 - 1412013296.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013, 02 Nisan). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları 2012. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 13659. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuk-Isigucu-Anketi-Sonuclari-2012-13659>
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Ergöçmen, B. A. (2012). Çocuk gelin olmaya giden yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15 (2), 128-161.